

ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ РАКЕТНО-АРТИЛЕРІЙСЬКОГО ОЗБРОЄННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЇХ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Анотація. Визначено найбільш важливі професійні якості офіцерів ракетно-артилерійського озброєння: професійна компетентність, доброзичливе ставлення до військовослужбовців, організаторські-комунікативні здібності, нервово-психічна витривалість, ставлення до себе, високий морально-етичний рівень. Встановлено, що для офіцерів ракетно-артилерійського озброєння актуальними якостями є не тільки ті, що забезпечують виконання професійної діяльності в нормальних умовах, а також і ті якості, які необхідні в складних чи екстремальних ситуаціях. Важливе місце займають законність, дисциплінованість, оптимальність, планомірність, стратегічність, комунікативність, знання і досвід психолого-педагогічної діяльності.

Ключові слова: професійні якості, офіцери ракетно-артилерійського озброєння, професійна діяльність, здібності, витривалість, екстремальні ситуації, знання, досвід.

PROFESSIONAL QUALITIES OF FUTURE OFFICERS OF ROCKET-ARTILLERY ARMAMENT AS A BASIS OF THEIR PROFESSIONALISM.

Summary. The degree of compliance of an officer of rocket-artillery armament with the requirements of the profession is substantiated, which is caused by a number of reasons: the characterization of the structure of the person; the quality of vocational education; having experience of professional activity. The most important professional qualities of rocket-artillery armament officers are determined: professional competence, friendly attitude towards servicemen, organizational-communicative abilities, neuro-psychological endurance, attitude towards oneself, high moral and ethical level. It was established that for officers of rocket-artillery armament actual qualities are not only those that ensure the performance of professional activity under normal conditions but also those qualities that are necessary in complex or extreme situations. This is due to the fact that military activity, especially in hot spots (exacerbation of armed conflict in the eastern regions of Ukraine, etc.), is associated with increased danger and requires officers of the missile artillery armament with special qualities in contrast to qualities used in normal conditions. There are qualities that reduce the professional capabilities of military specialists, in particular: low ability to work (including mental), reduced cognitive activity and intelligence, underdeveloped imagination, lack of creative abilities, weak memory, irresponsibility, immorality, mental and emotional imbalance, aggressiveness, asociality, indecision, lack of predisposition to work with personnel, psychopathic features and character properties, emotional instability, passivity, excessive distrust, anxiety, low level of physical development. An important place in the professional activity of future officers of rocket-artillery armament is legitimacy, discipline, optimality, regularity, strategy, communicativeness, knowledge and experience of psychological and pedagogical activity. The officer with the established professional and business qualities is not only more adapted to the military environment, but also brings significant benefits to the military team in which he performs his duties.

Key words: professional qualities, officers of rocket-artillery armament, professional activity, abilities, endurance, extreme situations, knowledge, experience.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ракетні війська й артилерія, оснащені сучасною високоточною зброєю, автоматизованими системами розвідки та управління – це складний колективний вид зброї. Розвивається тенденція далекого вогневого ураження противника, ракетні війська і артилерія (РВіА) все більш широко використовують наявні засоби розвідки, у тому числі, безпілотні літальні апарати, що дозволяють у режимі реального часу з необхідною для ракетних військ і артилерії точністю розкривати об'єкти угруповання противника і забезпечувати коригування вогню та ударів. Тому нині Сухопутним військам Збройних Сил України потрібні висококваліфіковані офіцери, які повинні бути морально, фізично і, найголовніше, професійно підготовлені, для виконання завдань щодо захисту Вітчизни.

Модернізація української системи вищої військової освіти передбачає набуття спроможностей Збройних сил України для ефективного реагування на загрози національній безпеці у воєнній сфері, оборони, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності досягнення євроатлантичних стандартів і критеріїв, необхідних для набуття членства в НАТО [1].

Виконуючи службово-бойові завдання в умовах «гібридної війни» у східних областях держави Сухопутні війська Збройних сил України пред'являють до офіцерів ракетно-артилерійського озброєння, які беруть участь у спеціальних операціях з припинення діяльності незаконних збройних формувань, високі вимоги до їх професіоналізму [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Аналіз наукових досліджень свідчить, що підготовка майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння до професійної діяльності має важливе значення для розвитку вищої військової освіти. У педагогічних дослідженнях питанням організації військово-професійної підготовки присвячено низку досліджень (В. Балашов [3], Д. Іщенко [4], Б. Олексієнко [5], О. Євсюков [6], С. Каплун [7], та ін.). Окремі аспекти професійної підготовки майбутніх офіцерів Сухопутних військ розглядалися в працях В. Афанасенка [8], В. Дудченко, [9] та ін. Однак питання підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння до професійної діяльності на сучасному етапі становлення і модернізації потребує детального дослідження та є актуальним.

Формулювання цілей стаття (постановка завдання). Метою статті є дослідження впливу професійно важливих якостей майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння на формування їх професіоналізму.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Потреба трансформації ракетних військ і артилерії підсилюється реформами, що здійснюються сьогодні у Збройних Силах України. Відновлення боєздатності української армії вимагає докорінних змін задля підвищення ефективності вогневого ураження противника. Результати проведення антитерористичної операції (АТО) дають підстави стверджувати, що важливими проблемами підвищення ефективності вогневого ураження противника РВіА в операціях Сухопутних військ ЗС України є:

- автоматизація процесів управління ракетними ударами і вогнем артилерії;
- своєчасність розвідки об'єктів противника в інтересах РВіА;
- забезпечення збільшення дальності вогню артилерії, могутності їх боеприпасів;
- збільшення питомої ваги високоточних боеприпасів;
- ефективність підготовки офіцерського складу для бойових підрозділів РВіА.

Офіцер ракетно-артилерійського озброєння впливає на процес трансформації соціуму здійснюючи професійну діяльність. Доволі часто під час використання методів індивідуальної роботи такий вплив може істотно визначити життєві перспективи особистості. Можливість такого роду взаємодії в системі відносин «командир підрозділу – військовослужбовець» забезпечується високими вимогами до знань, умінь та особистісних якостей офіцера ракетно-артилерійського озброєння, що реалізує функції професійної діяльності у військовому підрозділі.

Ступінь відповідності офіцера ракетно-артилерійського озброєння вимогам професії зумовлена низкою причин, а саме: характеристикою структури особистості; якістю професійної освіти; наявністю досвіду професійної діяльності.

Враховуючи специфіку професійної діяльності, спираючись на власний досвід і думки провідних психологів, виділяємо найбільш важливі професійні якості офіцерів ракетно-артилерійського озброєння:

1. Професійна компетентність: високий рівень освіти і культури, компетентність з широкого кола значущих проблем.
2. Доброзичливе ставлення до військовослужбовців: доброта, любов, чуйність, співчуття, бажання допомогти, симпатія до інших. Емоційно-позитивне ставлення багато в чому залежить від конкретного досвіду особистості, від історії її взаємин з людьми. Позитивний або негативний досвід цих відносин однозначно формує і відповідну їм систему.
3. Організаторські-комунікативні здібності: висока комунікабельність, товариськість, вміння управляти людьми, впливати на їх позиції і переконання, викликати до себе довіру і підтримувати їх у складний період.

4. Нервово-психічна витривалість: працездатність, енергійність, ініціативність, наполегливість у досягненні цілей. Значимість нервово-психічної стійкості в діяльності офіцера ракетно-артилерійського озброєння неоціненна, адже йому доводиться працювати у найрізноманітніших ситуаціях.

5. Ставлення до себе: адекватність уявлень про свою особистість, вміння вирішувати власні проблеми, впевненість у власних силах, повага до себе (самооцінка, самокритичність, ідентифікація та ін.).

6. Високий морально-етичний рівень: безкорисливість, чесність, порядність, відповідальність, висока моральність [10].

Професійні якості офіцерів ракетно-артилерійського озброєння включають індивідуально-психічні та особистісні якості військовослужбовців, які необхідні і достатні для реалізації професійної діяльності (табл. 1). Крім психічних властивостей (індивідуально-психологічних особливостей) окремі функції професійно важливих якостей можуть виконувати і деякі позапсихічні властивості військовослужбовців – соматичні, конституціональні, типологічні, нейродинамічні та ін. [11].

Таблиця 1

Класифікація основних професійних якостей офіцерів ракетно-артилерійського озброєння

№ з/п	Професійні якості	Критерії професійних якостей
I. Особистісні якості		
1.	Моральність	Військовий обов'язок служіння Батьківщині, патріотизм, чесність, порядність, надійність, принциповість, справедливість.
2.	Самоорганізованість	Здатність керувати собою, вміння оптимально організувати професійну діяльність, вимогливість до себе, прагнення досягати досконалості, покращувати показники ефективності своєї роботи.
3.	Передбачуваність	Вміння оперативно діяти, виділяти і чітко формулювати пріоритетні і найбільш важливі в кожній конкретній ситуації завдання в найближчій і подальшій перспективі.
4.	Ініціативність	Систематично планує службову діяльність.
5.	Працездатність	Здатність до напруженої, продуктивної, творчої діяльності протягом тривалого часу.
6.	Наполегливість і цілеспрямованість	Готовність до неодноразових зусиль, щоб подолати перешкоду, постійно ставить і коригує короткострокові завдання для досягнення мети.
7.	Творчі якості	Здібності до креативної діяльності. Схильність до новаторської, інноваційної діяльності, пов'язаної з пошуком нових ідей, кращих альтернатив і способів організації діяльності в умовах невизначеності і постійних нововведень, здатність до нетривіальним ходів і нестандартних рішень.
8.	Дисциплінованість	Дотримання встановлених правил роботи і норм поведінки, почуття субординації.
9.	Комунікативність	Уміння легко встановлювати контакт з особовим складом, знаходити індивідуальний підхід з метою формування позитивних міжособистісних відносин. Здатність розбиратися в людях і адекватно оцінювати їх. Уміння слухати і розуміти людей. Уміння використовувати обережні стратегії для впливу і переконання людей.
II. Професійний досвід		
10.	Правова компетентність	Розуміння інтересів держави, суспільства, колективу й окремої особистості. Керування нормативно-правовими документами.
11.	Професійні знання	Здатність до самостійного мислення і оперативного прийняття обґрунтованих рішень. Уміння своєчасно приймати аргументовані рішення відповідно до умов дійсності, забезпечення послідовного і планомірного їх виконання. Вміння збирати інформацію про обстановку для своєї інформованості, використовувати особисті і ділові контакти як засіб досягнення цілей. Здатність відстоювати свою точку зору.

III. Управлінські якості		
12.	Командирські якості	Здатність вести за собою особовий склад. Уміння організувати, координувати, спрямовувати і контролювати діяльність підлеглих.
13.	Вимогливість, наполегливість	Вміти своєчасно забезпечувати виконання прийнятих рішень.
14.	Стратегічне мислення	Уміння стратегічно мислити, здатність бачити ключову проблему, приймати правильні рішення на основі розуміння потреб виконання найбільш важливих завдань, вміння вибирати правильну тактику для досягнення цілей.
15.	Педагогічні якості	Володіння здібностями виховного та освітнього впливу.

Для офіцерів ракетно-артилерійського озброєння актуальними якостями є не тільки ті, що забезпечують виконання професійної діяльності в нормальних умовах, а також і ті якості, які необхідні в складних чи екстремальних ситуаціях. Це пов'язано з тим, що військова діяльність, особливо в гарячих точках (загострення збройного конфлікту в східних областях України та ін.), пов'язана з підвищеною небезпекою і вимагає від офіцерів ракетно-артилерійського озброєння особливих якостей і властивостей, на відміну від якостей використовуваних у нормальних умовах.

Зазначені вище якості (табл. 1) є передумовою успішної професійної діяльності офіцерів ракетно-артилерійського озброєння, в процесі якої вони визначаються, розвиваються, удосконалюються, і це має позитивний вплив на їх професійну затребуваність і самоактуалізацію.

Поряд із цим існують якості, які, навпаки, знижують професійні можливості військових фахівців, зокрема: низька працездатність (у тому числі розумова), знижена пізнавальна активність та інтелект, недостатньо нерозвинена уява, відсутність творчих здібностей, слабка пам'ять, безвідповідальність, аморальність, психічна та емоційна неврівноваженість, агресивність, замкнутість, нерішучість, відсутність схильності до роботи з особовим складом, психопатичні риси і властивості характеру, емоційна нестійкість, пасивність, надмірна недовірливість, тривожність, низький рівень фізичного розвитку.

Обґрунтуємо більш детально професійно-ділові якості офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. Важливе місце в їх професійній діяльності займають законність, дисциплінованість, оптимальність, планованість, стратегічність, комунікативність, знання і досвід психолого-педагогічної діяльності. Офіцер зі сформованими професійно-діловими якостями не тільки більш адаптований до військового середовища, а й приносить значну користь військовому колективу, в якому він виконує свої службові обов'язки. Успішний офіцер ракетно-артилерійського озброєння – це ініціативний військовий фахівець, який активно актуалізує себе за рахунок своєчасного і якісного виконання службово-бойових завдань, здатний застосовувати можливі інновації з метою удосконалення та оптимізації професійної діяльності.

Офіцери ракетно-артилерійського озброєння під час несення військової служби повинні володіти високими професійними якостями і бути здатними:

- забезпечувати особисту безпеку і безпеку особового складу у процесі вирішення завдань повсякденної діяльності підрозділу;
- створювати, прогнозувати та використовувати математичні моделі технічних систем ракетно-артилерійського озброєння;
- розуміти систему організації ремонту озброєння на підприємствах з ремонту в військових ремонтних органах, їх структуру та технологічні процеси;
- використовувати знання основних положень керівних документів з організації роботи служби ракетно-артилерійського озброєння під час організації експлуатації РАО, проведення категорювання РАО, організації обліку та звітності озброєння, ракет і боєприпасів у службі РАО частини;
- проводити заняття з технічної підготовки з особовим складом підрозділу ремонту озброєння в умовах штатних (позаштатних), надзвичайних та нових ситуаціях мирного та воєнного часу (особливого періоду);
- використовувати набуті знання й практичні навички для організації ракетно-технічного й артилерійсько-технічного забезпечення військової частини у мирний та воєнний час, ефективного управління процесами забезпечення, обліку, зберігання, утримання, експлуатації, відновлення, списання ракетно-артилерійського озброєння, ракет і боєприпасів та військово-технічного майна;
- використовувати знання основних положень будови і конструкції радіолокаційних станцій наземної розвідки, організувати та проводити роботи з підготовки їх до експлуатації;
- використовувати набуті теоретичні знання і практичні навички з організації діяльності та вибухопожежобезпеки арсеналів, баз і складів РАО;

– застосовувати знання сучасної боротьби та загальновійськового бою в різних умовах професійної діяльності.

Важливе місце у службовій діяльності офіцерів ракетно-артилерійського озброєння відіграють законність, дисциплінованість, комунікативність, творчість, знання і досвід, духовно-моральний і вольовий характер. Офіцер зі сформованими професійними якостями не тільки більш адаптований у військовому середовищі, він приносить значну користь колективу, в якому виконує службові обов'язки. Зважаючи на сказане, вважаємо, що успішний офіцер ракетно-артилерійського озброєння – це ініціативний військовий фахівець, який активно себе актуалізує за рахунок своєчасного якісного виконання службово-бойових завдань, здатний застосовувати інновації з метою удосконалення та оптимізації професійної діяльності.

Результати експертного опитування дають підстави стверджувати, що найбільш значущими для службової діяльності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння є організаторські здібності, комунікабельність, вольові якості (відповідальність, рішучість, самостійність, витримка, наполегливість, енергійність, цілеспрямованість, ініціативність, уважність), здатність приймати рішення в нестандартних умовах (креативність).

Здійснений аналіз підводить до висновку, що кожен військовослужбовець повинен прагнути до самовдосконалення, підвищувати професійні знання і набувати нового досвіду. Вагомим компонентом професійного становлення особистості майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння є комунікативні якості. Товариськість, легкість встановлення контакту з особовим складом, стриманість, врівноваженість у спілкуванні, тактовність, вміння слухати і розуміти інших людей підтверджують розвиток комунікабельності військових фахівців, рівень сформованості їх компетентності. Усе це дало підстави визначити зміст компетентності майбутнього офіцера ракетно-артилерійського озброєння, як сукупність його комунікативних здібностей: вміння слухати і розуміти – 54,0 %; товариськість, легкість встановлення контакту – 28,0 %; тактовність – 18,0 %.

Духовний світ людини проявляється через її захоплення, спрямованість інтересів, індивідуальну неповторність, наближеність до моральних цінностей. У поведінці і службовій діяльності відображається сутність військового фахівця: що і яким чином він робить, як вчиняє, як поведінка і діяльність проявляються через його моральні якості. На якісне виконання оперативно-службових завдань впливають моральні якості (12,0 %). На думку експертів, у структуру високих моральних якостей входять: чесність і порядність – 55,0 %; принциповість у вирішенні службових проблем – 32,0 %; висока вимогливість до себе 13,0 % та ін.

Таким чином, образ офіцера ракетно-артилерійського озброєння виглядає так: вміє оптимально організувати службову діяльність; здатний розбиратися в людях й адекватно оцінювати їх; вміє знайти індивідуальний підхід до особового складу; володіє на достатньому рівні професійними знаннями; здатний бачити ключову проблему і швидко прийняти правильне рішення; здатний переконувати інших і відстоювати власну точку зору; чесний і порядний; принциповий у вирішенні службових проблем; вимогливий по відношенню до підлеглих і себе; комунікативний (вміє слухати і розуміти інших, товариський, легко встановлює контакт з колегами, особовим складом та ін.); має здатність виховного впливу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Професійні якості майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння, необхідні для успішного здійснення службової діяльності, включають у себе організаторські здібності і комунікабельність; вольові якості (відповідальність, рішучість, самостійність, витримка, наполегливість, енергійність, цілеспрямованість, ініціативність, уважність); здатність приймати рішення в нестандартних умовах (креативність). Рівень їх розвитку, а також ступінь організованості на етапі освоєння професії визначають успішність подальшої діяльності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. Встановлено важливу закономірність підвищення якості військової освіти: чим вище показники окремих особистісних якостей і ступінь організованості їх структури, тим більш успішним буде випускник військового закладу вищої освіти в майбутній професійній діяльності. Тому рівень професійних якостей майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння потрібно враховувати під час призначення на посади у військових частинах і підрозділах.

Перспективами подальших розвідок є розробка сучасних методик формування і розвитку професійних якостей майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння на основі інформаційно-комунікаційних технологій.

Список використаних джерел:

1. Державна програма розвитку Збройних сил України на період до 2020 року. URL : [https:// www. google. com/ earch? q=концепція+розвитку+ПСУ&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b-ab](https://www.google.com/search?q=концепція+розвитку+ПСУ&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b-ab).
2. Світова гібридна війна: український фронт: монографія ; за ред. В. П. Горбуліна. – Київ : НІСД, 2017. – 496 с.
3. Балашов В. А. Формирование профессиональных качеств у слушателей-пограничников в процессе профессионального обучения : дис. ... канд. пед. наук : 20.02.02. – Хмельницький. – 1996. – 263 с.
4. Іщенко Д. В. Основи військової педагогіки / Д. В. Іщенко, А. Ф. Філіпов. – Хмельницький : Вид-во Національної академії ПВУ, 2002. – 106 с.
5. Олексієнко Б. М. Професійне виконання охоронцями кордону свого обов'язку – найкраще підтвердження відданості військ президентській лінії державотворення / Б. М. Олексієнко. – Кордон : центр. друк. орган Держ. прикордон. служби

України. – 2001. – № 1. – С. 8–9.

6. Євсюков О. Ф. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у навчальному процесі вищого військового навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. – Харків, 2006. – 172 с.

7. Каплун С. О. Професійна компетентність майбутнього офіцера служб тилу як об'єкт наукового аналізу / С. О. Каплун // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир, 2008. – Вип. 42. – С. 111–115.

8. Афанасенко В. С. Особистісні фактори ефективності управлінської діяльності військового керівника : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.01. – Харків, 2000. – 21 с.

9. Дудченко В. А. Некоторые опыт обучения, воспитания и морально-психологической подготовки личного состава, курсантов и слушателей ВВУЗов Сухопутных войск зарубежных армий / В. А. Дудченко // Военная педагогика и психология : в 2 ч. Одеса : ОІСВ. – 1995. – Ч. 1. – 112 с.

10. Афонін С. Становлення Збройних Сил України: соціальні та соціально-психологічні проблеми. – Київ : Інтерграфік, 1994. – 304 с.

11. Машталір А. М. Формування творчих якостей майбутніх офіцерів у процесі професійної підготовки : дис. канд. пед. наук. 13.00.04. – Київ. – 2006. – 253 с.